

Date: 13th January-2026

KELGUSIDAGI XARAJATLAR VA TO'LOVLAR UCHUN REZERVLAR

Jumayeva Gulnora

Toshkent shaxar chilonzor tumani

2-son palitexnikumi O'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida kelgusida yuzaga kelishi kutilayotgan xarajatlar va majburiyatlar uchun shakllantiriladigan rezervlarning iqtisodiy mohiyati, ularning zarurligi hamda buxgalteriya hisobida aks ettirilish masalalari yoritilgan. Shuningdek, rezervlarning moliyaviy natijalarga ta'siri va boshqaruv qarorlaridagi ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: rezervlar, kelgusidagi xarajatlar, majburiyatlar, buxgalteriya hisobi, moliyaviy natija.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyati doimiy noaniqlik va turli moliyaviy risklar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Moliyaviy barqarorlik korxonaning o'z majburiyatlarini o'z vaqtida va to'liq bajarish qobiliyatini, ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini hamda uzoq muddatli rivojlanish imkoniyatlarini ifodalaydi. Ushbu barqarorlikni ta'minlashda risklarni oldindan aniqlash, baholash va ularni minimallashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Moliyaviy risklarni kamaytirish va xo'jalik faoliyati natijalarining haqqoniyligini ta'minlashda moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi alohida o'rin tutadi. Ishonchli moliyaviy hisobotlar nafaqat ichki boshqaruv qarorlarini qabul qilishda, balki investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun ham muhim axborot manbai hisoblanadi. Shu bois, moliyaviy natijalarni real holatga yaqinlashtirish va ularni sun'iy ravishda oshirib yoki kamaytirib ko'rsatishning oldini olish zarur.

Aynan shu nuqtayi nazardan, kelgusidagi xarajatlar va to'lovlar uchun rezervlarni shakllantirish korxona moliyaviy siyosatining ajralmas va muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi. Bunday rezervlar hisobot davrida aniq miqdori yoki amalga oshirish muddati to'liq belgilanmagan, biroq kelajakda yuzaga kelishi muqarrar bo'lgan xarajatlarni oldindan hisobga olish imkonini beradi. Natijada xarajatlar davrlar bo'yicha oqilona taqsimlanadi hamda moliyaviy natijalarning obyektivligi ta'minlanadi.

Shuningdek, kelgusidagi xarajatlar va to'lovlar uchun shakllantirilgan rezervlar korxonani kutilmagan moliyaviy zarbalardan himoya qiladi, uning to'lovga qobiliyatini mustahkamlaydi va moliyaviy rejalashtirish jarayonining samaradorligini oshiradi. Bu esa, o'z navbatida, korxonaning bozor sharoitida raqobatbardoshligini saqlab qolish va barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Kelgusidagi xarajatlar va to'lovlar uchun rezervlar — bu hisobot davrida yuzaga kelishi ehtimoli mavjud bo'lgan hamda iqtisodiy jihatdan asoslangan, biroq ularning aniq miqdori yoki amalga oshirish muddati to'liq aniqlanmagan majburiyatlar uchun oldindan shakllantiriladigan pul mablag'laridir. Mazkur rezervlar korxona faoliyati jarayonida

Date: 13th January-2026

muqarrar ravishda vujudga keladigan, ammo keyingi hisobot davrlariga taalluqli bo'lgan xarajatlarni qoplashga mo'ljallangan bo'lib, ular moliyaviy natijalarni haqqoniy aks ettirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, ushbu rezervlar korxonaning kelajakdagi majburiyatlarini oldindan baholash va hisobga olish imkonini berib, xarajatlarning ma'lum bir davrga noto'g'ri jamlanib qolishining oldini oladi. Natijada moliyaviy hisobotlarda korxonaning real moliyaviy holati, to'lovga qobiliyati va majburiyatlari yanada aniq va ishonchli tarzda aks ettiriladi.

Buxgalteriya hisobida rezervlarning aks ettirilishi. Rezervlar buxgalteriya hisobida ehtiyotkorlik tamoyiliga muvofiq ravishda xarajatlar tarkibida e'tirof etiladi hamda korxonaning kelgusidagi majburiyatlarini ifodalovchi majburiyatlar sifatida buxgalteriya balansida aks ettiriladi. Ularning shakllantirilishi hisobot davrida amalga oshirilib, bu jarayonda rezerv summasi korxonaning moliyaviy natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi, ya'ni foyda miqdorini mos ravishda kamaytiradi.

Shakllantirilgan rezervlar keyingi davrlarda real xarajatlar yuzaga kelganda yoki majburiyatlar bajarilganda mazkur rezervlar hisobidan qoplanadi. Bunda haqiqiy xarajatlar bevosita joriy davr xarajatlari emas, balki avval shakllantirilgan rezervlarni kamaytirish hisobiga hisobdan chiqariladi. Ushbu yondashuv xarajatlarni davrlar bo'yicha to'g'ri taqsimlashni ta'minlab, moliyaviy hisobotlarda korxonaning haqiqiy moliyaviy holati va majburiyatlarini ishonchli aks ettirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, rezervlarni hisobga olishda ularning iqtisodiy jihatdan asoslanganligi, hujjatlar bilan tasdiqlanganligi hamda miqdorining muntazam qayta ko'rib chiqilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining aniqligi va shaffofligini yanada oshiradi.

Xulosa. Kelgusidagi xarajatlar va to'lovlar uchun rezervlar korxona moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ularning to'g'ri shakllantirilishi va hisobda aks ettirilishi moliyaviy natijalarning ishonchliligini oshiradi hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli har bir xo'jalik yurituvchi subyekt o'z faoliyatining xususiyatlaridan kelib chiqib, rezervlar siyosatini ishlab chiqishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni. – T.: O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami.
2. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan **Buxgalteriya hisobi milliy standartlari (BHMS)**. – T.: Moliya vazirligi nashrlari.
3. Xolbekov R., Ismoilov S. **Buxgalteriya hisobi**. Darslik. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
4. Yo'ldoshev N., Rahimov A. **Moliyaviy hisob**. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Kadirov A. **Korxonalarda moliyaviy natijalarni hisobga olish va tahlil qilish**. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS). – London: IFRS Foundation.

Date: 13th January-2026

7. Karimov B. **Korxona moliyaviy barqarorligi va uni ta'minlash omillari** // Iqtisodiyot va ta'lim ilmiy jurnali, 2022, №3.
8. Abdurahmonov U. **Xarajatlar hisobi va ularni boshqarish.** – Toshkent: Fan, 2018.
9. Saidov J. **Moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlash masalalari** // Moliya va bank ishi jurnali, 2021, №2.

